

## **ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ПСИХОЛОГІВ-ПРОФЕСІОНАЛІВ**

Черепехіна О.А.,  
Класичний приватний  
університет,  
м. Запоріжжя

**Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями.** Осучаснення демократизації та гуманізації в системі освіти стимулює постійне удосконалення процесу становлення майбутнього фахівця. Підготовка психологів набула особливого значення у зв'язку із великим соціальним замовленням на дану спеціальність та різними формами їх підготовки. Професійна діяльність психолога потребує гнучких форм реагування самого фахівця на професійні ситуації, здатність бути актуальною особистістю, що діє й живе у контексті вимог ХХІ ст. Однією з таких тенденцій є інформатизація суспільних, соціальних та професійних відносин. Сучасний психолог-професіонал має володіти інформаційними засобами як інструментами у роботі.

Застосування інновацій підтверджує істину про те, що новітні технології, застосовані для вирішення недостатньо досліджених проблем, не тільки не приносять очікуваних результатів, але часто навіть погіршують ситуацію. Подібне відбувається зараз в області нових інформаційних технологій в навчанні психологів у ВНЗ. Не тільки в нашій країні, але і навіть у високотехнологічних країнах домінування комп'ютеризації у навчанні часто змінюється розчаруванням, появою нових проблем, не менш гострих, ніж ті, які висувалися спочатку. Проблемною є ситуація, коли викладачі університетів, при усвідомленні різкого звуження обсягу зайнятості внаслідок переходу на засоби інформаційних технологій при викладанні навчального матеріалу, контролю знань і вмінь, не здатні ефективно

здійснювати професійну підготовку. Інформаційні технології у навчанні майбутніх психологів, в яких центральна роль відводиться студенту, його самостійній роботі, свідчить про те, що на наших очах закладаються основи трансформації системи вищої психологічної освіти.

**Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спирається автор.** Питання інформаційних технологій у забезпеченні професійної підготовки майбутніх психологів в вищій школі має деяке теоретичне підґрунтя. Так, інформаційне забезпечення стану освіти шляхом моніторингу розглядають В. Горб, В. Кальней, О. Локшина, Т. Лукіна, О. Ляшенко, О. Майоров, О. Орлов, С. Подмазін, В. Приходько, В. Репкін, З. Рябова, С. Сіліна, С. Шишов, В. Ясінський. Психолого-педагогічні аспекти навчально-пізнавальної діяльності з використанням інформаційних технологій у навчальному процесі вивчали В. Безпалько, Ю. Машбиць. Проблеми впровадження інформаційних технологій у навчальний процес вищих навчальних закладів розглядають у своїх працях І. Захарова, М. Жалдак, Ю. Жук, І. Роберт та ін.

**Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується означена стаття.** Основоположник вітчизняної кібернетики академік В. Глушков вважав, що важливим кроком у побудові інформаційного суспільства є перехід у застосуванні електронно-обчислювальної техніки від "розв'язування окремих завдань до їх використання для комплексної автоматизації тих чи інших закінчених ділянок діяльності людини з опрацюванням інформації" [2, с. 9]. Однак, попри наявність деяких наукових доробок у сфері дослідження застосування інформаційних технологій в освіті, питання застосування інформаційних технологій забезпечення професійної підготовки майбутніх психологів на знайшло ще свого належного науково-методичного розв'язання.

**Формулювання цілей статті (постановка завдання).** Отже, метою статті є визначення специфіки застосування інформаційних технологій у забезпеченні професійної підготовки майбутніх психологів в вищій школі.

**Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів.** Визначимося, перш за все, з понятійним апаратом дослідження.

На думку Р. Гуревича, М. Кадемії [3, с. 218] поняття «інформаційні технології» визначає сукупність засобів і методів обробки даних, що забезпечують цілеспрямовану передачу, обробку, збереження і відображення інформаційного продукту (даних, ідей, знань). У нашому дослідженні під інформаційними технологіями ми розуміємо систему способів і засобів збирання, накопичення, зберігання, опрацювання, використання й розповсюдження інформації про стан об'єкта вивчення з метою підвищення ефективності фахової підготовки майбутніх психологів у вищій школі.

Вживаним у контексті педагогічної теорії й практики є поняття «інформаційно-телекомунікаційні технології в освіті (ІТКТ)» – технології, що використовують спеціальні технічні інформаційні засоби (ЕОМ, аудіо, кіно, відео тощо). Власне, будь-яка педагогічна технологія – це інформаційна технологія, оскільки основу технологічного процесу навчання становить інформація та її рух (перетворення). Коли в навчальний процес стали широко впроваджувати комп'ютери, в освіті з'явився новий термін – «нова інформаційна технологія навчання». На наш погляд, більш вдалим терміном для технологій навчання, які використовують комп'ютер, є «комп'ютерна технологія» [4, с. 324].

Комп'ютерні технології розвивають ідеї програмованого навчання, відкривають нові, ще не досліджені технологічні варіанти навчання, пов'язані з унікальними можливостями сучасних ПК і телекомунікацій.

Отже, ІТКТ-навчання – це комп'ютерна технологія, яка базується на використанні певної формалізованої моделі змісту, що представлена педагогічними програмними засобами, записаними в пам'ять комп'ютера, і можливостями телекомунікаційних мереж.

Важливим у контексті нашого дослідження є поняття «інформаційне суспільство» – комплексне поняття, що складається з множини

різноманітних аспектів політичної, соціальної, економічної та гуманітарної природи, якому властива висока динаміка розвитку. Суть концепції інформаційного суспільства полягає в тому, що першорядного значення в розвитку всіх суспільних сфер набувають знання, інформація та інтелектуальний потенціал людини [5].

Поняття виникло на початку 90-х років XX ст. Основними об'єктивними факторами його появи було різке зростання ролі знань та інформації, які стають важливим стратегічним ресурсом суспільства, прискорений розвиток високотехнологічних галузей економіки, широкий доступ громадян до інформації, освіти, культурних надбань, можливостей роботи і спілкування, завдяки бурхливому розвитку і потужним можливостям інформаційно-комунікаційних технологій (далі – ІКТ) [4].

Одне з визначень поняття «інформаційне суспільство» було наведене в «Декларації принципів», що була прийнята в 2003 р. в Женеві на Всесвітній зустрічі на вищому рівні з питань інформаційного суспільства, в якому брала участь і Україна. У Декларації, зокрема, говориться, що інформаційне суспільство – це таке суспільство, в якому кожний мав би змогу створювати інформацію і знання, мати до них доступ, користуватися й обмінюватися ними з тим, щоб дати окремим особам, громадянам і народам можливість повною мірою реалізовувати свій потенціал [6].

Група експертів Колегії Європейських співавторів, яка була створена у травні 1995 р. з метою аналізу соціальних аспектів інформаційного суспільства, характеризує його як глобальне суспільство, в якому обмін інформацією не матиме ні часових, ні просторових, ні політ, кордонів; яке, з одного боку, сприяє взаємопроникненню культур, а з ін. – відкриває кожному співтовариству нові можливості для само-ідентифікації й розвитку власної унікальної культури [4, с. 344].

Підходимо за логікою викладання до поняття «інформатизація освіти» - упорядкована сукупність взаємопов'язаних організаційно-правових, соціально-економічних, навчально-методичних, науково-технічних,

виробничих і управлінських процесів, спрямованих на задоволення інформаційних, обчислювальних і телекомунікаційних потреб, що пов'язані з можливостями методів і засобів інформаційних та комунікаційних технологій (далі – ІКТ) учасників навчально-виховного процесу, а також тих, хто цим процесом управляє та його забезпечує.

Поняття «інформатизація освіти» пов'язується з широким впровадженням у систему освіти методів і засобів ІКТ, створенням на цій основі комп'ютерно-орієнтованого інформаційно-комунікаційного середовища, з наповненням цього середовища електронними наук, освітніми та управлінськими ресурсами, з наданням можливостей суб'єктам освітнього процесу використовувати засоби і сервіси цього середовища, здійснювати доступ до його ресурсів при вирішенні різних завдань. Інформатизація освіти суттєво впливає на зміст, організаційні форми й методи навчання та управління навчально-пізнавальною діяльністю, приводить до змін у діяльності учнів, учителів, керівників навчальних закладів та органів управління освітою і тому має охоплювати переважно всі напрями і сфери їх діяльності. Отже, інформатизація освіти передбачає широке та ефективне впровадження і використання ІКТ при здійсненні освітньої, наук, та управлінської функцій, що притаманні освітній галузі [4, с. 356].

Методологічним фундаментом інформатизація освіти виступає, з одного боку, інформатика – наука про інформацію та інформаційні процеси у природі та суспільстві, методи та засоби ІКТ, що забезпечують організацію, одержання, опрацювання, зберігання, подання, передавання, копіювання інформації та управління інформаційними процесами, а з ін. – ті розділи інших наук (в першу чергу, психолого-педагогічні науки і кібернетика), в яких досліджуються і розробляються комп'ютерно-орієнтовані технології діяльності (педагогічної, наукової, управлінської тощо) [7].

Інформатизація суспільства передбачає випереджальну інформатизацію галузі науки та освіти, де, в основному, формується когнітивний, кадровий і науково-технічний фундамент самої інформатизації як процесу і соціально-

економічного явища, закладається майбутнє досягнень і розвитку суспільства в цілому.

Отже, інформатизація освіти є невід'ємною складовою інформатизації суспільства, відображує загальні тенденції глобалізації світових процесів розвитку, виступає як визначальний інформаційний і комунікаційний базис розвитку освіти, гармонійного розвитку особистості й соціально-економічних систем суспільства [4, с. 357].

Розвиток інформатизація освіти в Україні пов'язаний з іменами таких видатних і відомих вчених, педагогів і організаторів освіти й науки, як В. Глушков, Б. Малиновський, В. Биков, М. Жалдак, В. Зайчук, М. Згуровський, І. Зязюн, В. Кремень, В. Луговий, В. Міхалевич, С. Ніколаєнко, В. Олійник, О. Співаковський, П. Таланчук, М. Шкіль та ін.

Інформатизація освіти породжує інформаційну культуру - здатність суспільства ефективно використовувати наявні в його розпорядженні інформаційні ресурси і засоби інформаційних комунікацій, а також застосовувати для цих цілей передові досягнення в галузі розвитку засобів інформатизації та інформаційно-комунікаційних технологій [4, с. 358].

Розрізняють інформаційну культуру суспільства і інформаційну культуру особи. Перша є інтегральним показником досягнутого рівня розвитку інформаційних зв'язків у суспільстві і характеристики інформаційної сфери діяльності людей.

В. Кремень виділяє такі основні фактори розвитку інформаційної культури сучасного суспільства, які, на наш погляд, стимулюють потребу в інформатизації забезпечення фахової підготовки майбутніх психологів у ВНЗ:

- система освіти, яка визначає загальний рівень інтелектуального розвитку людей, їх матеріальних і духовних потреб;
- інформаційно-комунікаційна інфраструктура суспільства, яка визначає можливості людей своєчасно одержувати, передавати й

використовувати необхідні відомості, а також оперативно здійснювати ті чи інші інформаційні комунікації;

- демократизація суспільства, яка визначає правові гарантії доступу людей до необхідних їм інформаційних ресурсів;
- розвиток економіки країни, від якого залежать матеріальні можливості одержання людьми необхідної освіти, а також придбання і використання сучасних засобів інформаційної техніки [4, с. 360].

Рівень інформаційної культури суспільства може бути не тільки інтегральним показником його розвитку, а також одним з найважливіших рушійних факторів цього розвитку, оскільки на сучасному етапі розвитку цивілізації здійснюється перехід до нового технологічного устрою, який базується на широкомасштабному використанні інформаційних ресурсів і наук, здобутків практично в усіх сферах людської діяльності. Тому суспільство XXI ст. називають «суспільством знань», бо знання визначають і матеріальне, і духовне життя. Самі знання постійно примножуються і людина, природно, витрачає все більше часу на їх здобуття [4].

З огляду на зазначене вище підтверджується актуальність визначення специфіки застосування інформаційних технологій у забезпеченні професійної підготовки майбутніх психологів в вищій школі.

Інформатизація суспільства, поширення ідей людиноцентризму суттєво впливають на особливості організації фахової підготовки психологів у ВНЗ, при цьому основою професіоналізму майбутнього психолога стає його суб'єктність, факторами якої є висока осмисленість життя, мотивація з гуманістичною спрямованістю і внутрішнім локусом контролю та позитивна, гнучка, відкрита Я-концепція [1, с. 24].

Початок XXI ст. ознаменувався акцентами на тому, що сучасний професіонал, зокрема, психолог має володіти інформаційно-комунікаційними технологіями і використовувати їх у своїй професійній діяльності (Р. Гурін, М. Жалдак, Л. Макаренко, О. Суховірський, І. Соколова та інші). Такі вимоги зумовлені тим, що на розвиток професійних якостей фахівця у сучасних

умовах впливає процес інформатизації системи освіти, при цьому вчені визначають такі основні завдання інформатизації освіти: формування інформаційної культури людини; забезпечення розвитку особистісних якостей людини, розкриття її творчого потенціалу; підвищення ефективності навчально-виховного процесу на підставі запровадження нових інформаційних технологій навчання, надання діяльності творчого, дослідницького характеру; інтенсифікація методичної роботи та наукових досліджень [8].

Серед нагальних проблем інформатизації освіти в навчальному процесі виокремлюють такі: формування інформаційної культури тих, хто навчається; використання нових інформаційних технологій; формування у студентів навичок щодо організації системної роботи з комп'ютерною технікою в конкретній предметній галузі; розробка нових інформаційних технологій, їх психолого-педагогічних і психофізіологічних засад; ресурсне забезпечення інформатизації освіти. Основою нових інформаційних технологій є комп'ютерна навчальна система, що поділяється на два типи: традиційну й інтелектуальну. Характерною особливістю для традиційних є наявність однієї навчальної програми, що керує всією навчальною діяльністю; системи другого типу називають допоміжними [8].

**Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку.** Проведене дослідження дало змогу зробити такі висновки. Проблема інтенсифікації професійної підготовки майбутніх психологів у вищій школі може розглядатися з погляду системного, особово-орієнтованого, діяльнісного, контекстного підходів, тобто з психолого-фізіологічних, педагогічних, технологічних і кібернетичних позицій.

Щодо основних напрямів використання інформаційних технологій у навчанні психологів у вищій школі, то слід вказати наступні: прискорення пошуку інформації; впровадження динамічної наочності; алгоритмізація вирішення завдань; мультиплікація процесів; збільшення числа вправ;

індивідуалізація і диференціація навчання; самонавчання і самоконтроль; професійне сітське спілкування, виконання проектних завдань.

Окрім цього, тим, хто навчається стають доступними гігантські об'єми інформації в базах даних, базах знань, в експертних системах, доступною стає інформація на віртуальному просторі навчання (сайти дистанційної та електронної підтримки навчальної дисципліни) і т.д. Саме це, на нашу думку, сприяє формуванню у майбутніх психологів умінь синтезувати знання; усвідомлювати завдання професійного саморозвитку - вдосконалення мислення, волі, критичності думок, швидкості реакції у різних професійних ситуаціях та інших професійних якостей особистості. Засвоєння студентами знань на основі застосування інформаційних технологій в єдності з оволодінням прийомами розумової діяльності (пошуку і збору інформації, аналізу, синтезу, абстрагування та ін.) здійснює стимулюючий вплив на стан всіх компонентів професійної підготовки студентів, при цьому визначальний чинник – здатність самого студента працювати над собою, тобто здібність до професійного самовдосконалення, самоосвіти, самовиховання і розвитку метапрофесійних якостей особистості.

### **Література**

1. Волкова Е. Н. Субъектность педагога: теория и практика : автореф. дис. на соискание уч. степени докт. псих. наук : спец. 19.00.07 "Педагогическая психология" / Е. Н. Волкова. - М., 1998. - 50 с.
2. Глушков В.М. Основы безбумажной информатики. Изд. 2-е. испр. / В.М. Глушков. – М. : Наука, 1987. – 552 с.
3. Гуревич Р. С. Інформаційно-комунікаційні технології як чинник використання інтерактивних технологій навчання в освітньому середовищі/Р. С. Гуревич, М. Ю. Кадемія // Проблеми освіти у Польщі та в Україні в контексті процесів глобалізації та євроінтеграції: зб. матер. міжн. наук.-практ. конфер. – 22–24 квітня, 2009 р. Київ-Житомир / За ред. В. Кременя, Т. Левовицького, С. Сисоєвої. – К.: КІМ, 2009.– С. 217–225.

4. Енциклопедія освіти / Акад. пед. наук України ; головний ред. В.Г. Кремень. - К. : Юрінком Інтер, 2008. - 1040 с.
5. Лукіна Т. І. Моніторинг якості освіти: теорія і практика / Т. І. Лукіна. – К.: Вид. дім «Шкільний світ»: Вид. Л. Галіцина, 2006. – 128 с.
6. Ляшенко О. І. Організаційно-методичні засади моніторингу якості освіти / О. І. Ляшенко // Педагогіка і психологія. – 2007. – №2. – С. 34–40.
7. Малыхин М. П. Базы данных: основы проектирования, использование /М. П. Малыхин.-2-е изд. перераб. и доп. – СПб. : БХВ-Петербург, 2007. – 528 с.
8. Осадчий В. В. Сучасні вимоги до професійної підготовки майбутніх учителів / Осадчий В. В. // Режим доступу: <http://vuzlib.com/content/view/354/84/>